

LETOŠNJI ŠESTDESETLETNICI SLOVENSКИH LITERARNIH ZGODOVINARJEV

V prvih mesecih tega leta sta dopolnila šestdeseto leto *Janez Logar*, višji znanstveni sodelavec Narodne in univerzitetne knjižnice, in *Lino Legiša*, znanstveni svetnik pri Institutu za slovenski jezik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Ta priložnost nam nalaga dolžnost, da vsaj v glavnih obrisih očrtamo njuno delo, ne da bi pri tem poudarjali podobnosti ali raznorodnosti v njuni znanstveni poti in pogledih.

JANEZ LOGAR

se je rodil 3. februarja 1908 v Horjulu. Nepremožna kmečka družina s številnimi otroki je dala slovenski znanosti razen Janeza še filozofa Ceneta in lingvista (dialektologa) Tineta. Klasično gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, kjer je po maturi v letu 1928 študiral tudi slavistiko. Po diplomi 1932 je učil na gimnaziji v Novem mestu in nato na učiteljišču v Ljubljani. Med okupacijo je bil za nekaj časa interniran v Italiji, kasneje pa v nemškem koncentracijskem taborišču Dachau do konca vojne. Po osvoboditvi je bil nekaj let načelnik oddelka za kulturo na prosvetnem ministrstvu, potem je postal vodja bibliografskega oddelka pri Narodni in univerzitetni knjižnici, kar je še danes.

Logarjeva znanstvena dejavnost v območju literarne zgodovine se je začela že ob zaključku študija. V letih 1932 in 1933 sta 4. in 5. zvezek Slovenskega biografskega leksikona prinesla več njegovih člankov, napisanih z vso vestnostjo in prizadevnostjo. V njih je obdelal nekaj pomembnih imen iz starejše slovenske književnosti, tako Sebastiana Krelja, würtemberskega vojvodo Krištofa, prepородitelja Blaža Kumerdeja, protestantskega pridigarja Petra Kupljenika, katoliškega cerkvenega verzifikatorja Primoža Lavrenčiča, prvega slovenskega tiskarja Janeza Mandelca in sestavljalca slovarjev Hieronima Megiserja.

S tem delom je zopolnil vrzel, ki je nastala pri SBL po začasnem izstopu Franceta Kidriča iz uredništva in vrst sodelavcev leksikona. Leta 1933 je izšel tudi Levstikov zbornik, ki sta ga uredila skupaj z A. Ocvirkom. V tej manifestaciji literarnozgodovinsko nadarjenega in znanstveno obetajočega rodu, ki je takrat končaval študije, je Logar objavil obširno in temeljito razpravo Levstik v boju s prvaki.

V nadaljnjih predvojnih letih se je ukvarjal predvsem s strokovno kritiko, kdaj pa kdaj je napisal tudi kakšno oceno leposlovnega dela, in poskusil se je tudi v gledališki kritiki. Njegova strokovna kritika, ki jo je objavljala predvsem v Domu in svetu, Dejanju, Mladiki in Slovenskem jeziku, zajema ocene komentiranih izdaj domačih klasikov (Levstikovo in Erjavčevo Zbrano delo, Slovenski protestantski pisci in Zbirka Cvetje iz domačih in tujih logov), zgodovin slovenskega slovstva (Slodnjak, Kidrič), literarnozgodovinskih razprav in monografij (Legiša, Slovenska poezija od Vodnikovih Pesmi za pokušino do priprav za Kranjsko Čbelico; Prijatelj, Dostojevski in Tolstoj; Petrè, Poizkus ilirizma pri Slovencih) in različnih učbenikov, predvsem beril za srednje šole.

Po vojni je objavil vrsto literarnozgodovinskih člankov o pomembnih slovenskih književnikih, po večini k različnim obletnicam ali kot nekrologe. Tako je pisal o Igu Grudnu, Francetu Prešernu, Otonu Župančiču, Franu Erjavcu, Janezu Trdini, Simonu Gregorčiču, Franu Levstiku, pa tudi o Svetozaru Markoviću in Janku Šlebingerju. Ti članki so izšli v raznih časopisih in koledarjih.

Najvidnejše mesto v Logarjevem strokovnem in znanstvenem delu zavzemajo njegove komentirane izdaje posameznih del ali zbranih spisov slovenskih pisateljev. Za šolsko berilo je pripravil in z ustreznimi uvodi in opombami opremil Erjavčevo povest Hudo brezno (Ljubljana 1941) in njegove Živalske podobe (Ljubljana 1943), Trdinove spomine Moje življenje (Ljubljana 1946) in študijo Ivana Prijatelja Književnost mladoslovencev (Ljubljana (1962)). Širšemu občinstvu je namenjen, prav tako opremljen z uvodom in opombami, izbor Trdinove proze za naslovom Rože in trnje (Novo mesto (1955)). Uredil je tudi Sto pesmi Otona Župančiča (Beograd 1948) in sodeloval pri ureditvi zbirke Župančičevih medvojnih in povojnih pesmi in spisov Veš, poet, svoj dolg (Ljubljana 1948) ter izbora Cankarjevih Povesti in črtic (Ljubljana 1948). Že pred vojno je začel urejati izbrane spise Frana Jakopiča, ki so ostali pri prvem zvezku (Ljubljana 1937). Po vojni je za zbirko Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev uredil in s skrbno zbranim komentarjem opremil Zbrana dela Janeza Trdine v dvanajstih knjigah (1946—1959) in Zbrana dela Janeza Mencingerja v štirih knjigah (1961 — 1966); zdaj pripravlja novo izdajo Jurčičevih Zbranih del, ki jih je za prvo izdajo pripravil Mirko Rupel.

Razen navedenega strokovnega in znanstvenega dela piše Logar tudi leksikonske članke za Enciklopedijo Jugoslavije (Zagreb 1955 —) in s tretjo knjigo za Slovenski biografski leksikon. Po prvi knjigi v Levstikovem zborniku je objavil še nekaj študij in razprav, kakor »Triglav«, nemški list za slovenske koristi in dunajski Slovenci (SJ 1939), Franc Kurelac in Slovenci (Razprave SAZU, razred za filološke in literarne vede II, 1956), Janez Trdina in Anton Aškerc (Aškerčev zbornik, Celje 1957), Trdinovo literarno delo v letih 1870 — 1880 (JS 1957/58).

Odkar je Janez Logar v letu 1950 prevzel vodstvo bibliografskega oddelka Narodne in univerzitetne knjižnice, je svoje strokovne sposobnosti in znanstvena prizadevanja usmeril predvsem v bibliografijo in postal ob F. Dobrovolju nedvomno naš najboljši strokovnjak bibliografske vede. Njegovo največje in najpomembnejše delo v tem območju je Slovenska bibliografija, ki izhaja za vsako leto posebej. Univerzitetna knjižnica je začela že v prvih povojnih letih izdajati to prepotrebno periodično publikacijo, ki je bila sprva omejena le na popis časopisja in knjig. Pod Logarjevim vodstvom oziroma uredništvom (od 1951) se je slovenska bibliografija razširila tudi na popis leposlovnih in strokovnih prispevkov v slovenskem časopisju, pa tudi na tuje prevode slovenske literature. Zaradi tako zasnovanega dela posamezni zvezki Slovenske bibliografije sicer izhajajo z večletno zamudo, vendar Logarjeva ekipa to vrzel izpolnjuje s sprotnim izdajanjem bibliografskega popisa knjig v knjigotrški reviji Knjiga. Logar je poskrbel tudi za posebno bibliografijo člankov za leta 1945—1950 (Ljubljana 1963). Ob tem delu je Logar sestavljal nekaj časa posebno bibliografijo strokovnih člankov o slovenskem jeziku in književnosti za Jezik in slovstvo.

V to Logarjevo dejavnost sodi tudi delo v Društvu bibliotekarjev Slovenije, v katerem je od leta 1954 vodja sekcije za bibliografijo, v letih 1963 do

1967 pa je bil predsednik društva. Redno piše strokovne članke in ocene iz bibliografske stroke in jih objavlja v društvenem glasilu Knjižnica. Bil je stalni predavatelj za bibliografijo na tečajih za bibliotekarje pripravnike; društvo je razmnožilo njegova skripta Uvod v bibliografijo (1955), v zadnjih letih pa predava bibliografijo za slušatelje bibliotekarstva na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Logar je organiziral in vodil ljubljanski center za jugoslovansko retrospektivno bibliografijo in je tudi član uredništva Bibliografije rasprava, članaka i književnih radoŭa, ki jo izdaja Leksikografski zavod v Zagrebu.

Končno naj omenim še Logarjevo delovanje v Slavističnem društvu. Na prvem rednem občnem zboru leta 1933 je bil izvoljen v odbor in je ostal odbor-nik vse do vojne. Tudi v povojnih letih je bil nekajkrat v društvenem in nad-zornem odboru, blagajnik v letih od 1945 do 1947 in tajnik leta 1960/61.

LINO LEGIŠA

je Primorec s Krasa, ožji rojak pisatelja Bogomira Magajne. Rojen je bil 22. marca 1908 v Škofljah. Med prvo svetovno vojno se je morala družina zaradi bližine fronte umakniti na Kranjsko. Novo okolje se otroku ni priljubilo (prim. Veliko pričakovanje, Slovenski zbornik 1945), vendar je že kmalu po vojni moral spet tja, kjer je njegov rojstni kraj ostal onkraj italijanske meje, v Italiji se pa ni mogel šolati v domačem jeziku. Slavistiko je doštudiral v Ljubljani, nato je študiral še v Parizu. Za doktorja znanosti je promoviral 14. junija 1938 s tezo Slovenska poezija od Vodnikovih »Pesmi za pokušino« do priprav za »Kranjsko Čbelico« (obj. SJ 1938). Pred vojno je bil gimnazijski profesor v Ljubljani in v Celju. Za italijanske okupacije je bil interniran v Padovi; Nemci so ga poslali v koncentracijsko taborišče Dachau. Po vojni je bil najprej nekaj časa šef odseka za književnost pri ministrstvu za prosveto v Ljubljani, nato profesor na ljubljanski klasični gimnaziji in nekaj časa honorarni predavatelj za zgodovino svetovne in domače književnosti na Akademiji za igralsko umetnost. Od leta 1955 je znanstveni sodelavec Inštituta za slovenski jezik Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani.

Legiševa publicistična dejavnost se začenja s še zelo raznorodnimi drobci, kakor so opis Univerzitetne knjižnice (Mladika 1934), zapis nabožne ljudske pesmi (prav tam) in objava starih listin s Krasa Iz starih predelov (Jadranski koledar 1935). Takoj po tistem pa se je intenzivno posvetil strokovni in literarni kritiki; to je bila njegova glavna dejavnost v predvojnih letih. Vrsta slavističnih del, ki jih je ocenil, se začenja s Slodnjakovim Pregledom slovstva, nato pa se razvrstijo Prijateljeva literarnozgodovinska dela (Duševni profili slovenskih preporoditeljev, Borba za individualnost slovenskega književnega jezika in Kulturna in politična zgodovina Slovencev), kritične študije (Vidmar, Oton Župančič; Vodušek, Ivan Cankar), disertacija Boršnikove o Aškerčevi socialni miselnosti in pesmi, Petretov Poizkus ilirizma pri Slovencih, Pregljeve Osnovne črte iz književne teorije in posamezni zvezki Zbranih spisov Ivana Cankarja, Franca Finžgarja, Frana Detele in Dragotina Ketteja.

Še bolj sistematično in z večjo vnemo kakor s strokovno kritiko se je Legiša ukvarjal z literarno kritiko. Razen manjših ocen posameznih leposlovnih del je pisal širše kritične pretese, v katerih je združeval po dve deli z isto snovjo (Dva romana o Prešernu) ali od iste založbe (Dva romana Slovenske maticе), najpogosteje pa je v take kritične študije zajel po več del istega avtorja

in tako dajal njih kritične portrete (Ludvik Mrzel, Vladimir Bartol, Igo Gruden, Pot Ingoličevega realizma, Dve knjigi Miška Kranjca). Ob tem je nastal tudi pregled takratne slovenske književnosti, Novejše slovensko slovstvo (Njiva 1938/39), in obširna literarnozgodovinska študija Kras v slovenskem slovstvu (Dejanje 1940). Svoje izkušnje kritika in nekaj pridobljenih teoretičnih pogledov je Legiša strnil v članku O kritiki (Dejanje 1941). Literarno kakor tudi strokovno kritiko je večinoma objavljial v revijah Sodobnost, Dejanje in Obzorja.

V strokovnih publikacijah je pred vojno objavil razen disertacije le še dva drobna prispevka o osnovi Vodnikove basni Sraka ino mlade (SJ 1939, 1940). Po vojni je objavil večjo primerjalno študijo Vplivi in vzporednost (SR 1948), pa članka Pesniška oblika pri Prešernu (JiS 1955/56) in Prezrt feljtonist (JiS 1958/59). Nekaj časa se je intenzivno ukvarjal z ocenjevanjem posameznih zvezkov zbirke Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev in dal tudi zaključen pretres bere prvih let izhajanja te edicije v posebnem članku (NS 1951). Napisal je tudi nekaj spominskih in jubilejnih člankov o pomembnih slavistih, med njimi Nekaj spominov na dr. Antona Breznika (SPor 1945), Petdesetletnica dr. Antona Slodnjaka (Sr 1949) in Dr. Ivan Prijatelj (Razgledi 1952).

Med najpomembnejše Legiševe slavistične dejavnosti sodi uredništvo široko zasnovane Zgodovine slovenskega slovstva pri Slovenski matici, ki ga je še pred izidom prvega zvezka prevzel za Alfonzom Gspanom. Za prvi zvezek te izdaje je skupaj s Francetom Tomšičem napisal poglavje o pismenstvu, v drugi knjigi je prispeval oris romantike; zadnji, šesti zvezek, z obravnavo književnosti med svetovnima vojnama pa bo po napovedi v celoti njegovo delo. Legiša je uredil tudi skrženo izdajo prvih dveh zvezkov v eni knjižnici.

Legiša je tudi po vojni nadaljeval literarno kritiko, pa tudi širše kritične pretrese književnih ustvarjalcev. Za ta čas je pomembno, da se je predvsem zavzel za književnost svoje ožje domovine. Tako je v prvih povojnih letih redno sodeloval v primorskem periodičnem tisku s kritikami, s članki in poročili o pomembnih kulturnih dogodkih v Ljubljani. Med tovrstnim delom so značilni članki, ki obravnavajo književnost z regionalnih in tematskih stališč, in sicer Glasniki domovine v Trstu od Trubarja do Cankarja (Jadranski koledar 1952), Naše morje v našem slovstvu (prav tam), Kaj je prinesla Goriška v našo literaturo (Goriški zbornik 1957), posebej pa članek Slovensko Primorje i njegovi pripovjedači, ki je izšel kot uvod v hrvaško antologijo slovenske primorske proze Priče s krša i mora (Zagreb 1955). Razen tega je Legiša napisal vrsto člankov o slovenskih književnikih, največ ob raznih obletnicah. Tako je (po kronološkem zaporedju) pisal o Francetu Bevku, Ivu Grahorju, Igu Grudnu, Prežihovem Vorancu, Francetu Prešernu, Tonetu Šifrerju, Ivanu Trinku — Zamejskem, Francetu Finžgarju, Alojziju Gradniku, Ivanu Preglju, Srečku Kosovelu, Simonu Gregorčiču, Miranu Jarcu, Božu Vodušku, Pavlu Golli in drugih. Večje študije je napisal o Ivu Andriću (NS 1949), Božu Vodušku (Poezija odčaranega sveta, Dialogi 1965) in Antonu Novačanu (Upornik čez svoje moči, Dialogi 1966). Monografsko zasnovani študiji sta izšli kot uvoda v izbor leposlovja Stanka Vuka Zemlja na zahodu (Koper 1959) in izbor pesmi Srečka Kosovela Moja pesem (Maribor 1964), ki ju je tudi uredil. Pripravil je Antologijo slovenačke poezije (Novi Sad 1950), skupaj z Lili Novy Liriko v času moderne (Ljubljana 1952) in antologijo otroških pesmi Pojte, pojte, drobne ptice (Ljubljana 1955). Z uvodi je opremil tudi zbirko novel Danila Lokarja Sodni dan na vasi

(Ljubljana 1958), knjigo istega avtorja Dva obraza dneva (Ljubljana 1962) in zbirko pesmi Maričke Žnidaršičeve Ugasla luč (Ljubljana 1965).

Vse več pozornosti posveča Legiša preučevanju vprašanj slovenskega jezika. Ta dejavnost je še poživljena, odkar je poklicno vezan na to problematiko, saj dela v slovenski sekciji Inštituta za slovenski jezik SAZU. Naj naštejemo le nekaj njegovih večjih člankov s tega področja Več živega jezika (NS 1947), Kos kraškega narečja (Razgledi 1951), Kako kvarimo jezik (JiS 1956/57), Pogovorni jezik na krivi poti (NRazgl 1959), Koliko se poznamo (NRazgl 1963).

Legiša se je poskusil tudi v leposlovni prozi. Objavil je nekaj črtic ali meditacij z avtobiografsko osnovo, kakor sta Ob poti in V zaledju (Dejanje 1940), v dachauskem taborišču napisano Veliko pričakovanje (Slovenski zbornik 1945), Izkoreninjeno življenje in Ob robu (Razgledi 1947).

Ob prikazu Legiševe strokovne dejavnosti ne moremo mimo njegovega dela v Slavističnem društvu Slovenije. V prvih povojnih letih je bil knjižničar društva (1945—1949), nato pa dolga leta član odbora (1949—1959). Literarno-zgodovinski del Jezika in slovstva je zgledno urejal od drugega do petega letnika.

Jubilantoma želimo še mnogo ustvarjalne energije in strokovnih uspehov!

Jože Koruza
Filozofska fakulteta Ljubljana

Fran Petreš
Filozofska fakulteta Zagreb

SLOVENSKI TRŽAŠKI PRIPOVEDNIKI*

1.

Trst je vstopil na dva načina v sodobno slovensko književnost: kot sklad literarnih motivov posebne vrste in kot mesto, v katerem je prav zacvetelo slovensko književno ustvarjanje v trenutku, ko je bilo, se zdi, pred zgodovino dokončno ločeno od neposrednega prirodnega zaledja in priključeno Italiji.

Po jeziku in po svojih tvorcih se slovenska tržaška književnost vključuje v celoto slovenske književnosti in se z njo spaja tako po pogledih na življenje in problemih, ki jih obravnava, kakor po umetniškem izrazu in stilnih lastnostih. Vendar pa je na njej nekaj, kar ji daje posebno obeležje, nekaj, kar bi označili koncentrirano bolečino. Književnosti malih narodov, zlasti še, če politično niso bili zamostojni, so že same po sebi nagnjene k resnobi. To je razumljivo. Umetniški nagon, ki se je v njih izživiljal, ni dajal duška samo hotenju po osebni izpovedovanju in strasti oblikovanja ritmične besede, marveč je opravljal izredno važno funkcijo v nacionalnem življenju in prisiljenem boju za obstanek — bil je njegov najbolj zgneten izraz, formuliral je smisel nacio-

* Predavanje na III. seminarju slovenskega jezika, literature in kulture v Ljubljani 7. sept. 1967.